

**АКАДЕМІК Ф.І.ШМІТ
В ІСТОРІЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В УКРАЇНІ У 20-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ:
ТВОРЧА ДОЛЯ ВЧЕНОГО В ПЕРІОД 1917-1924 рр.**

Досліджено особливості наукової діяльності професора Харківської наукової школи, педагога, організатора наукового процесу Ф.І.Шміта з позицій історії інтелігенції в 20-ті роки ХХ ст. в Україні.

Ключові слова: наука, теорія, емпірика, мистецтво, наукова школа, академія наук, революція, соціум.

Исследованы особенности научной деятельности профессора Харьковской научной школы, педагога, организатора научного процесса Ф.И.Шмита с позиций истории интеллигенции в 20-е годы ХХ ст. в Украине.

Ключевые слова: наука теория, эмпирика, искусство, научная школа, академия наук, революция, социум.

Peculiarities of scientific activity of Professor of Kharkov Scientific School, teacher, organizer of the scientific process of F.I. Schmitt from the perspective of the history of intellectuals in 20th of XX of item in Ukraine.

Keywords: science theory, empirics, art, scientific school, Academy of science, revolution, society

Постановка проблеми. Наукова біографіка в історії Слобожанщини, як окрема галузеве спрямування, найбільш приваблює сьогодні науковців через можливість оприлюднення результатів пошуку окремих розпорошених даних про визначних особистостей. Органічно пов'язаних своїм життям і діяльністю. Різні виміри стосунків діячів Харківського історичного соціуму визначають інтерес і забезпечують активність пошуків інформації про визначну особу. Народжені в краї, пов'язані з краєм життям і діяльністю, уславили край своєю діяльністю в межах світового простору – всі ці ознаки зв'язків формують біографічну традицію в сукупності досліджень історичної школи Харкова. Найвищим науковим сенсом таких досліджень стає створення біографії-монографії про діяча, який сприяв утвердженню значущості і піднесенню авторитетності науки в Харкові. Саме біографія-монографія дає можливість поєднати в межах предмета дослідження і персоналію творця. І зовнішнє середовище, що в єдності формує цілісне знання про окремий історичний етап в еволюції національного і світового соціуму.

Таким представником в історії 20-х років ХХ ст. для Харкова є професор Харківського університету Федір Іванович Шміт. Саме Харківський період його плідної наукової, педагогічної, організаторської діяльності дозволив домінувати його ім'я в переліку «видатні педагоги вищої школи Харкова» з авторитетною довідкою про заслуги вченого [2]. Оцінено педагогічну майстерність в єднанні з науковими досягненнями Ф.І.Шміта на національному освітянському просторі в когорті «митці – педагоги України у світі в період 1850-1950 рр.» [7]. Визнаючи талант вченого, його досягнення в багатогранній діяльності як факт історичної минувшини, тим з більш ретельною зацікавленістю і відповідальністю здійснюється пошук нових фактів. Розшуковуються первинні документи тих історичних часів, в яких фіксуються місяці, тижні, доби і, навіть, миттєвості із життя вченого.

Одну з таких оригінальних знахідок відносно персони Ф.І.Шміта було знайдено й ідентифіковано співробітниками Центральної наукової бібліотеки ХНУ ім. В.Каразіна у відділі рідкісних видань. Про цю знахідку було подано офіційну інформацію в пресі Харкова [6]. Мова йде про епістолярну спадщину вченого в ранній період його емпіричних досліджень в історії мистецтва Європи. Тридцять три листівки подають інформацію про березень 1094 року, коли Ф.І.Шміт перебував в Італії, досліджуючи пам'ятники Античності в Равенні. Листівки адресовані до Петербургу майбутній дружині Ф.І.Шміта – Павлі Станіславівні Шпер. Звідси і суто особистісний характер повідомлень, які відтворюють особливості почуттєвого стану дослідника. Лаконічно подають життєву інформацію і зовсім стисло, на рівні узагальнень таких як «Тут такая маса памятников, что страсть разбирает», «...все та же беготня по памятникам...», характеризують дослідницьку роботу молодого завзятого вченого [8].

Поповнення епістолярної спадщини Ф.І.Шміта безумовно сприяє авторитетності джерелознавчих студій історичної школи Харкова. А надалі, відповідаючи логіці означеної теми, формулює питання яким же чином епістолярна спадщина початку ХХ століття, яка стосується найбільш продуктивного періоду дослідницької діяльності науковця в галузі античного мистецтва, пояснює трагічність подій в житті Ф.І.Шміта, що розпочались з моменту отримання ним найвищої наукової відзнаки «академік» в 1921 році і переїзд в Київ на організаційну роботу в новоутворену Академію наук (УАН)?

Талант науковця Ф.І.Шміта, із сформованою науковою концепцією в мистецтві, органічно в Харківському університеті поєднувався з організаційною і педагогічною роботою. Талановита людина здобула авторитет колег по університету і в оточуючому соціально-культурному середовищі Харкова. Оточення Ф.І.Шміта у Харкова – це культурний генофонд крайового осередку, з притаманними йому інтелектуально-гуманітарними традиціями класичної дореволюційної місцевої інтелігенції. Характерний змістовний вислів, яким керувався Ф.І.Шміт в своїй життєвій позиції інтелігента: «Вчений повинен шукати не друзів, а істину» [4, с.27]. В нових соціальних умовах революційних зрушень така життєва позиція не в змозі була адаптувати вченого до нових класових цінностей і типу мислення, які культивувались для інтелігенції в суспільстві з орієнтацією на інші соціальні пріоритети розвитку.

Аналіз актуальних досліджень. Зміна культурно-етичних цінностей в класовому прошарку інтелігенції після революційних зрушень 1917-1921 рр., про які достеменно в своїх публікаціях наголошує Г.В.Касьянов, спровокували на довгі роки трансформаційні процеси не тільки в змістовній направленості науки в Україні, а також в стратегічній роботі по розбудові організаційно-інституціональної структури самої науки, освітянської структури, структури культурно-просвітницьких організацій, пов'язаних з питаннями збереження, охорони і дослідження пам'яток мистецтва як артефактів національної ідентичності [4]. В Україні в 20-30-ті роки ХХ ст. не тільки було реорганізовано дореволюційний прошарок інтелігенції, а повністю змінено її соціальний портрет за твердженням автора. Державна політика була спрямована на применшування ролі наукової інтелігенції в соціально-класовій структурі нового типу суспільства.

Чи можливо було розглядати такі руйнуючі плани відносно представників науки України, які за цільовим призначенням своєї діяльності повинні удосконалювати соціум за визначністю нового знання? Саме так зрозуміли свою призначеність найкращі представники української інтелігенції коли постало питання заснування національної Академії наук у Києві [3]. Було відкинута політичні пристрасті кожної із наукових шкіл України заради створення Академії наук як «національної потреби» за характером дослідницької установи [3, с.28]. Зміст протоколів засідань Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук свідчить про аполітичність і відкритість самого процесу організації УАН у 1918 році. Представники наукової еліти України М.П.Василенко, В.І.Вернадський, Д.І.Багалій, Г.Г.Павлуцький, С.П.Тимошенко, Є.П.Тимченко, П.А.Тутковський працювали на благо національної ідеї. Їх гаслом була теза виголошена Міністром народної освіти і мистецтва, професором М.П.Василенко: «Время не ждет и надо спешить наладить ученую жизнь в Украине» [там само, с.26].

Серед аргументів оперативної розбудови УАН з боку новоутвореної держави було визначено і незадовільні умови розвитку науки з історії українського мистецтва. Стан досліджень і збереження ситуації підозрливості до самої галузевої науки, як констатувала Комісія на засіданні від 9 липня 1918 року, вимагали особливих організаційних заходів для ліквідації існуючих білих плям. На розгортання суто українознавчих студій в галузі мистецтва була спрямована і політика українізації Уряду. Як стверджує Г.В.Касьянов, одним із найважливіших явищ суспільно-політичного і культурного життя України 20-х років була саме українізація, яка справила на розвиток інтелігенції величезний морально-психологічний вплив, значною мірою пожвавила її культурну діяльність [4, с.69].

Не став випадковістю в цій направленості діяльності наукової інтелігенції і Ф.І.Шміт, про що доводить нам автор монографії про вченого, мистецтвознавець В.А.Афанасьєв [1]. За весь період існування наукової біографіки Ф.І.Шміта цей твір найбільш систематизовано, джерелознавче довершено подає науковий матеріал автобіографічного характеру з позицій головного галузевого спрямування спадщини вченого. Акцентовано увагу на наукові доробки Ф.І.Шміта в історії і теорії мистецтва, зокрема внесок в світове візантізнавство, історію російського та українського мистецтва. Сам автор монографії, оцінюючи значення наукової спадщини Ф.І.Шміта для сучасного глобалізованого світу науки, на завершальних сторінках констатує: «И все же настоящая реабилитация Шмита как ученого еще впереди, нуждаются в исследовании забытые или по тем или иным причинам недостаточно поясненные страницы его жизни и деятельности» [1, с.182].

Прогностичність такого висловлювання автора очевидно базується на критерії масштабності наукового доробку Ф.І.Шміта, який випередив час в науковому світобаченні еволюційних процесів історії людства. Особливості розвитку гуманітарного знання в першій половині ХХ ст. в Європі не дозволили об'єктивно оцінити філософсько-естетичний напрям концепції Ф.І.Шміта, яка базується на інтеграційному знанні з мистецтва, культури, педагогіки, психології, соціології. Академік Є.Тарле ще у 1939 році визнав наукову спадщину вченого як «ценнейшие достижения для общей теории

культури». Національний науковий світ за часів 20-х років ще не цікавився О.Шпенглером, «незрозумілим» П.Сорокіним, не визрів А.Тойнбі з його осмисленням історії, очікувано ентоні Гіденс не прийшов до викладення теорії рефлексивної модернізації світу. Ф.І.Шміт випередив час саме в напрямі створення теорій, як доведеного знання на шляху пошуку істини. Навіть в Європі на початку ХХ ст. на завершився період емпіричного розвитку знання на усталеній методології. Слов'янська гуманітарна наука консервативно залишилась емпіричною і на протязі всього ХХ століття. Саме через цей факт історії науки слід пояснити забвенність ім'я Ф.І.Шміта в історії мистецтва.

Гортаючи сторінки видання 2008 року «История истории искусства. От Плиния до наших дней» в розділі «История мистецтва в России», ми знаходимо констатацію факту щодо визначного вкладу росіян в дослідження художнього надбання Візантії [10, с. 292]. В переліку імен вчених відсутнє ім'я Ф.І.Шміта. Відсутнє ім'я вченого і в характеристиці наукових шкіл Росії до 60-х років ХХ ст. включно. Так хто ж такий був Ф.І.Шміт для наукового простору слов'ян в їх історичних державних формуваннях: Російська імперія, України, Російська Федерація? Сам Ф.І.Шміт був сповнений повагою до місця свого народження, соціальної системи, духовних традицій, сприймаючи всі зрушення в соціумі як способи його удосконалення. І повертаючись до архівних листівок Ф.І.Шміта знаходимо такий емоційний вислів: «...после этой ужасной войны (1904 г.) Россия стала еще могущественнее. Есть чем гордиться во истину!» [8]

Мета статті. За цитованим висновком В.А.Афанасьєва, мета статті вимагає проаналізувати факти із опублікованого та неопублікованого надбання життя і творчості вченого в період революційних перетворень в організаційній структурі науки в Україні, зумовлені соціальною політикою держави, і визначити їх впливовість на світогляд вченого і зміну його наукових пріоритетів.

Вклад основного матеріалу. Формування професійних здібностей науковця Ф.І.Шміта, який досяг вищого наукового знання «академік», проходило в класичній організаційній структурі науки – університетах. Санкт-Петербурзький та Харківський університети стали свідками його таланта науковця, педагога, організатора. Атмосфера дореволюційних університетів незалежно від місця їх територіального знаходження відповідала гуманістичних ідеалам людської діяльності, відносної свободи мислення, творчості, декларування наукових пошуків. Ф.І.Шміт не шукав і не вибирав університети. Скоріше доля планувала йому наукові освітні осередки, в яких він реалізував свої природні здібності науковця. Петербурзький університет - за місцем народження і проживання. Єдине негативне суб'єктивне відношення до Північної наукової столиці Ф.І.Шміта стосувалось клімату. Читаємо в листівках із Італії до Петербургу: «Из Римини я уехал такой злой, в таком отвратительном настроении, что гадко вспомнить. Солнца не было... Как я буду жить в Петербурге зимой? Или ты мне будешь заменять солнце так, что я и замечать не буду, есть ли другое солнце на небе или земле?» [8].

Харківський університет за теорією М.Піксанова визнавався на початку ХХ ст. як осередок оригінальної історико-культурної провінціальності [7]. Приваблювало в науковій школі Харкова з осередком в університеті традиції розвитку гуманітарного знання, відкрита колегіальність, лібералізм у відношеннях в соціальному середовищі. Ознаки класичної інтелігентності в Харкові визначили вибір Ф.І.Шміта в 1912 році на посаду професора кафедри історії і теорії мистецтва. Як зазначає В.А.Афанасьєв, майбутні колеги по університету були добре інформовані про наукові доробки вченого в історії візантійського мистецтва, який завершував свої емпіричні дослідження в Константинополі на посаді секретаря Руського Археологічного інституту. До вподобань стались і науково-етичні принципи діяльності Ф.І.Шміта. Наукова громадськість університету прискіпливо до особистісних якостей колег, оскільки мова йшла про збереження традицій наукової домінянти гуманістичної школи Харкова, закладені в ХІХ ст.

Розкриттю наукового таланту Ф.І.Шміта сприяла активна педагогічна і організаційська праця. Оцінку значення його педагогічної діяльності в Харкові сам вчений надав в 1925 році, перебуваючи на посаді директора Державного інституту мистецтв в рідному Петербурзі-Ленінграді: «...Я имел дело с провинциалами. Провинциал любит от времени до времени полюбоваться выспреннею, туманно-отвлеченною фразеологиею, но вообще его на словесной мякине не проведешь; да и заграничные имена в Харькове звучат не так внушительно. И харьковские провинциалы задумчиво слушали, когда я им излагал эстетические премудрости, спорить – не спорили, а потом задавали такие вопросы, что меня бросало в жар и холод. Пришлось, значит не только учиться, но и думать» [16, с.7]. Історію мистецтва Ф.І.Шміт викладав на історико-філологічному факультеті університету, Вищих жіночих курсах, художньому училищі. В його лекційних аудиторіях були і ті, що

навчаються, і так звані «вільні» слухачі. Специфічність аудиторії, характер запитів, які відтворювали потреби до тогочасного знання, і підтримка своєї наукової авторитетності через об'єктивні наукові амбіції змінили, а точніше поширили сферу наукових студій вченого. Стратегія свого нового наукового пошуку Ф.І.Шміт обґрунтував так: «И учащимся и «вольной» публике не было, в сущности никакого дела до моей отвлеченной науки, и их вовсе не удовлетворял мой чистый историзм, которым я – то и силен был гордиться, как признаком «научности» высшей марки. Людям хотелось не просто узнать, что и когда, и где создали художники, им хотелось получить ключ к искусству вообще, в том числе и к искусству наших дней, ко всем этим странно-заманчивым и беспокоящим «-измам», которые из Парижа и Берлина доходят ведь не только до Москвы, но и до Харькова» [16, с.6].

Наукова інтуїція відкривала вченому нові горизонти історичних досліджень в галузі мистецтва. Ф.І.Шміт приходив до висновку про пошук нової методології дослідження і викладення історії мистецтва. Не методологія заради методології, як уточнював вчений, а вибір нових підходів до вивчення і висвітлення історії мистецтва в межах історії людства. Чи була така позиція своєрідним методологічним відкриттям вченого-одинака з Харківського університету?

Епоха Нового часу в історії Європи сформувала закони розвитку наукового знання, в основі яких фігурує раціоналізм. Наука, наближаючись до істини, ускладнює свій методологічний апарат процесу мислення. Незалежно від приналежності науки до точних, або гуманітарних, процеси ускладнення методології діалектично наступають. В гуманітарних науках ці процеси довгострокові через креативне мислення науковців відносно предмети дослідження і переважно чуттєво-емоційного його сприйняття. Історія мистецтва, як галузевий напрямок гуманітарного знання, не виключення. Зміни в методологічному підґрунті науки розпочались хронологічно саме в ХХ ст. Навіть, сучасне мистецтвознавство Європи тяжіє більш до емпіричного мистецтвознавства, в якому історія мистецтва, являє собою спрощену діаграму, схему. Схематичність не є визначальним розвитком науки, навпаки, трансформує саму науку в явище популяризаційне, просвітницьке. На шлях пошуку нових методологічних засад історичних досліджень першою в Європі вступила Віденська школа історії мистецтва наприкінці ХІХ ст., початку ХХ ст. [10, с.224]. Художній прогрес в осмисленні нового статусу історії мистецтва, як явище динамічне, охоплював не тільки окремі наукові школи, але і циклічно виявився персоніфіковано як гіпотеза. Гіпотетично Ф.І.Шміт завдяки допитливості лекторської аудиторії Харкова формулює тезу, яка надалі стала теорією про еволюційність мистецтва.

В Харківський період багатогранної діяльності Ф.І.Шміт завершує свої емпіричні дослідження на рівні традиційних вимог європейського гуманітарного знання в історії мистецтва і розпочинає період моделювання теоретичного знання в історії мистецтва. Надалі, вже в сучасному наукознавстві слов'янського простору, ця оригінальна наукова концепція визначила пріоритетність і значимість положень такого знання в переліку уславлених імен Європи і світу в напрямі філософії культури і всесвітньої історії культури. Не випадково академік Є.Тарле саме в цій галузевій спрямованості ще в 1939 році характеризував наукові досягнення Ф.І.Шміта. А його колеги по Державному інституту мистецтв називали «вітчизняним Освальдом Шпенглером».

Рішучі зміни в науковому мисленні Ф.І.Шміта пояснювались об'єктивним процесом ускладнення знання незалежно від місця творіння цього знання. Сам вчений пояснював це так: «Менее чем кто-нибудь я склонен приуменьшать значение теории: иначе я не углублялся бы в дебри теории в такое время, когда самого ползучего эмпиризма было предостаточно, чтобы слыть ученым!» [1, с. 199]. Першими паростками теоретичного надбання, які з'явилися в Харкові, і надалі тяжіли до формування сукупного фундаментального знання, стали видані в 1916 році «Законы истории. Введение к курсу всеобщей истории искусства» та «Искусство – его психология, его стилистика, его эволюция» в 1919 році. Остання монографія вийшла в світ в серії «Культурно-історична бібліотека» під редакцією професора Д.І.Багалія. [12; 14]. В пошуках аргументації появи своєї наукової концепції, Ф.І.Шміт плідно обґрунтовував нову методологію, яка повинна на той час бути усталеною теорією фундаментального знання, щоб запобігти «гіпертрофії теоретичних виразів». Таким усталеним вченням в циклі негуманітарних наук, на яке спирається Ф.І.Шміт. стала теорія еволюції Ч.Дарвіна. В «Передмові» до «Искусства...» вчений називає Ч.Дарвіна «третім вчителем», який надихнув в своїх пошуках науковця не розглядати мистецтво ізольовано (схематично), що суперечить ціннісним орієнтирам теорії еволюції. Перш за все слід мати на увазі людство як цілісність, вбачати в історії мистецтва лише окрему складову загальнолюдської історії. Щоб наблизити історію мистецтва до теоретичної фундаментальності природничих наук Ф.І.Шміт формулює і викладає «закони» історії мистецтва, як винахід міждисциплінарного знання автора. До сфери теоретичних узагальнень мистецтвознавця Ф.І.Шміта увійшло знання з історії економіки,

політики, права, релігії, мовознавства та ін. За своєю сутністю метод вченого наблизився до сучасних особливостей структурування нового знання на принципах інтеграції та диференціації. Сама ідея поєднання різних галузевих спрямувань в часи соціального безладдя, що вже настали в Україні в 1917 році, була для наукової громадськості авангардною. Вона і залишилась авангардною, народженою саме в Харкові, в його науковій школі, що безумовно підтверджувало продуктивність мисленевої діяльності як усталену традицію, що виміряна часом. Теорія не поширилась за межі Харкова в Україні, залишившись з ознакою провінціальності. Хоча вдячність та допитливість обдарованих слухачів лекційних курсів Ф.І.Шміта наполегливо, як зазначав сам лектор, вимагали не лінійного висвітлення історії мистецтва, а оціночного: «...они вовсе не видели надобности замкнуться в живописи, ваянии. зодчестве – ибо они понимали, что искусство едино, и что нельзя от искусства оторвать музыку, драму, танец, словесность» [16, с.6].

Чому наукова новачія світового порядку не була життєздатною для місця її народження? Слов'янський світ, об'єднаний до 1917 року в межах Російської імперії, революційним шляхом територіальних і соціальних перетворень визнала домінантою розбудовчих процесів «національні інтереси». Світова теорія еволюціонування як методологія наукового процесу завмерла, віддаючи перевагу політичним стратегіям в науці і мистецтві. З цього періоду наукові інтереси Ф.І.Шміта були направлені та соціальні потреби суспільства нового типу розійшлися в своїх стратегіях і напрямках. Вчений не був теоретично готовий до практичного уособлення в науці суто національних обмежень. Вивчаючи історію мистецтва Давньої Русі України, вчений писав: «Россия, Украина, Польша... всем нужно знать, чего можно ждать от будущего. Ведь история делается самими народами, а история каждого народа соответствует его душевному складу. Нашим душевным складом будет обусловлено наше будущее» [13, с.3]. Наукова праця «Искусство древней Руси Украины» була видана в Харкові в 1919 році так само в серії «Культурно-історична бібліотека» під редакцією професора Д.І.Багалія. Безумовно стала актуальною в новому контексті інтелектуальної праці вчених України. Більш деталізованих змістовних теоретичних міркувань у Ф.І.Шміта відносно поняття «національний» не існує в його наукових працях. Навіть проголошена політика українізації в 20-ті роки ХХ ст. в Україні не надихнула вченого зайнятись національною проблемою як науковою. Єдине, що залишилось у спадок нащадкам про тлумачення поняття «національне» в мистецтві, це архівні матеріали, представлені В.А.Афанасьєвим у монографії і датовані вони 1937 роком, роком страти Ф.І.Шміта. Мова йде про узагальнююче поняття «національний стиль»: «Национальные стили не вырабатываются нарочито и не выдумываются отдельными художниками, ибо они выражают своеобразие национальных масс; национальные стили возникают произвольно в рамках стиля данной общественно-экономической формации и на его основе, как местная разновидность, как оттенок стиля, а не как экзотика» [1, с.203].

За своїми науковими сентенціями і прихильністю до світової науки Ф.І.Шміт був людиною скоріше аполітичною. За безліччю наукових інтересів йому не вистачало часу на прояв себе в політиці 1917-1924 років. Такі якості людини були притаманні багатьом вченим того часу, наприклад, академіку В.І.Вернадському, доля якого теж випробувала на міцність в 1918-1921 роках при організації УАН.

Київський період життя і діяльності Ф.І.Шміта для вченого почався обранням його академіком УАН в 1921 році. Сама УАН за установчими документами декларувалась як суто наукова організація, в якій «жоднісінькі міркування національного, політичного, або релігійного характеру, не можуть і не повинні обмежувати вільність та повнність наукового досвіду» [3, с.153]. Мистецтво, як галузевий напрям науки, також отримало своє організаційне забезпечення через позицію Голови УАН В.І.Вернадського про можливість саме мистецтва розкрити національну ідентичність України. Мистецький напрям організаційно був представлений в Першому історико-філологічному відділі УАН спочатку на правах кафедри історії мистецтва. Така кафедра отримала назву «історія українського мистецтва» [3, с.116]. З 1918 року в структурі УАН запрацювала при Відділі Комісія для збирання й видання пам'яток українського мистецтва. Надалі, з ускладненням організаційної структури Академії, проходило нарощування комітетів, комісій з питань мистецтва. В 1921 році Ф.І.Шміт переїжджає з Харкова до Києва у найбільш бурхливий організаційний період УАН.

Посада Голови Археологічної комісії УАН відрізнялась від класичної науково-процесуальної посади завідувача кафедри університету, яка апробована часом на всьому європейському просторі у своїх функціональних вимірах з моменту виникнення в пізні Середньовіччя. В УАН всі структурні підрозділи формувались без існуючих аналогів у світі, в більшості своїй стихійно при окремих фінансових і політичних можливостях. Насиченість діяльності суто організаційними функціями не могла задовольнити багатьох науковців через неможливість реалізувати себе на науковому ґрунті.

В переліку організаційних справ Ф.І.Шміта в УАН крім Археологічної комісії були Софійська комісія, Археологічний комітет при Спільному зібранні УАН. Музей мистецтв імені Б. і В.Ханенків (Голова Комітету по керуванню музеєм), Кабінет мистецтв, губернiальний комітет для охорони пам'яток старовини по Києву. Активно приймає участь академік Ф.І.Шміт в діяльності Спільних зібрань УАН. Його доповіді «Яку історичну вагу має собор Св. Софії в Києві», «Василь Григорович Барський як маляр», «Історія людськості в рамках фізико-хімічного і біологічного світопізнання» мали характер замовлених від керівництва УАН.

Організаційна робота стала домінувати в мисленевій діяльності Ф.І.Шміта. За роки 1921-1924 обмежилось видавництво наукових праць вченого. В наукових публікаціях Ф.І.Шміт повернувся до предметної сфери мистецтва на потреби діяльності комісій, комітетів, музею. Виключенням стала надрукована праця українською мовою в Києві «Психологія малювання» для педагогів. Але в переліку щодобових і щотижневих подій науковця стають за головні питання пошуку приміщень, коштів, вакансій; зустрічі з представниками влади, офіційні відрядження, пошук заробітку для утримання сім'ї.

В 1923 році проходять найсуттєвіші реорганізаційні зміни в контексті доктрини українізації та приєднання до УАН Українського наукового товариства у Києві. В цей же рік повертається до України М.С.Грушевський. Атмосфера наукової конкуренції в Академії дозволила Ф.І.Шміту констатувати: «Мои персональные дела плохи..., при всех моих высоких должностях, при всем моем служебном и научном стаже – я нахожусь в состоянии неустойчивого равновесия...» [1, с.68]. Цей вислів свідчить про те, що класичні уявлення про місце і значимість в суспільстві інтелекту для Ф.І.Шміта порушились в бік зневіряння, применшення, непотреби. Класичну повагу до інтелекту було замінено в суспільстві повагою до посади. Щоб зберегти свій науковий потенціал для реалізації всього обміркованого раніше в предметній сфері мистецтва, Ф.І.Шміт приймає рішення і кардинально змінює своє життя, пориваючи з Україною.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Складність історичного процесу, як форми еволюціонування суспільства, в кожен історичну епоху пов'язана з руйнуванням усталеного, традиційного і, навіть, класичного. Трагічно коли руйнування стосується матеріальної культури. Ще трагічніше коли мова йде про людину, як носія духовності. Новий час в історії людства сформував високий статус людини мисленевої діяльності, від наслідків якої залежить майбутнє світу. Соціальний прошарок інтелігенції, як носіїв нового знання, завжди мав активну увагу з боку реформаторів, оскільки за станом свого інформаційного надбання здатен аналізувати реалії і робити далекосяжні висновки з елементами критики і заперечень. Представників інтелектуальної еліти зовсім небагато в соціумі, вони одинаки і тому вразливі. Їх єдина зброя це їх інтелект. На жаль, людський фактор в соціумі завжди направлений проти таких одинаків. Так сталося і з Ф.І.Шмітом. Все життя він працював на наукову ідею, не створюючи собі комфортних умов. Його типовість «космополіта», як він себе називав, заважала йому бачити соціальні зрушення. Він зберігав для людства пам'ятники історії мистецтва, а історія самого вченого не зберегла. Ф.І.Шміт не «вписався» в новий тип замовленого соціумом інтелігента в Україні і в Росії. Не відбулось соціальне «перевиховання» вченого. Але проти все Ф.І.Шміт зберіг прозорість свого наукового мислення, що формує інтерес до його персони, не дивлячись на вимір історичного часу. Звучить доленосно вислів вченого про історію, але історія це він сам і його постать в ній приваблива: «Но посмотришь вдаль на открывающиеся горизонты, и если у Вас не каменное сердце, Вас охватывает восторг» [14, с.328]. Захоплення і виявляється тим науковим стимулом, який надихає розібратись в тонкощах теорії циклічності історії за слов'янським виміром вченого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев В.А. Федор Иванович Шмит. – К.: Наукова думка, 1992. – 213 с.
2. Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова: Биограф. словарь. – Х., 1998. – С.695-697.
3. Історія Академії наук України. 1918-1923. Документи і матеріали. – К.: наукова думка, 1993. – 375 с.
4. Касьянов Г.В. Українська інтелігенція 1920-х – 30-х років: соціальний портрет та історична доля. – К., Едмонт, 1992. – 176 с.
5. Кулаев К. Ф.И.Шмит как теоретик эстетического воспитания // Искусство. – 1988. – №7. – С.34-36.
6. Морозова И. Находка в библиотеке // Красное знамя. – 1987. – 3 июля.
7. Словник митців-педагогів України у світі (1850- 1950 рр.) / Упоряд. Р.Шмагалю. – Львів: Українські технології, 2002. – 144 с.
8. ЦНБ ХНУ ім. В.Каразіна. Відділ рідкісних видань. Фонд №986-р, 1845/с. (33 л.).
9. Чижко В. Біографічна традиція та наукова біографія і історії і сучасності України. – К.: БМТ, 1996. – 238 с.
10. Шестаков В.П. История истории искусств. От Плиния до наших дней. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 304 с.

11. Шестаков В.П. Трагедия изгнания. Судьба Венской школы истории искусств. – М, 2005.
12. Шмит Ф.И. Законы истории. Введение к курсу всеобщей истории искусств. Вып.1 – Х., 1916. – 196 с.
13. Шмит Ф.И. Искусство древней Руси Украины – Х.: Союз. – 111 с.
14. Шмит Ф.И. Искусство – его психология, его стилистика, его эволюция. Х.: Союз, 1919. – 328 с.
15. Шмит Ф.И. Искусство как предмет обучения. – Х., 1923. – 63 с.
16. Шмит Ф.И. Искусство. Основные проблемы теории и истории. – Ленинград, 1924. – 184 с.